

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ В ДОСУДОВОМУ РОЗСЛІДУВАННІ ВБИВСТВ, ПОВ'ЯЗАНИХ З НАСИЛЬСТВОМ У СІМ'І

ЮХНО Олександр Олександрович - доктор юридичних наук, професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки, Харківський національний університет внутрішніх справ

[https:// orcid.org/ 0000- 0001- 7973- 4581](https://orcid.org/0000-0001-7973-4581)

УДК 343. 985: 343.61(477)

DOI 10.32782/LAW.UA.2023.2.11

У статті на ретроспективному і порівняльному рівні розглянуто одну із найбільш проводимих слідчих (розшукових) дій, яка проводиться при досудовому розслідуванні вбивств, зокрема що здійснюються по фактах вбивств, вчинених у стані сильного душевного хвилювання та пов'язаних із насильством в сім'ї. Наголошено, що актуальність проведеного дослідження та піднятих у статті проблемних питань пов'язано з тенденцією збільшення в нашій країні за останні роки такого виду кримінальних правопорушень та поширення в суспільстві роз'яснювальних і інших заходів щодо вирішення гендерних та інших питань і позитивною реакцією соціуму на удосконалення морального стану взаємовідносин у сім'ях, правовому вихованні та підвищенні правосвідомості громадян. З'ясовано, що ця слідча (розшукова) дія при розслідуванні вбивств у кримінальних провадженнях використовується найбільш поширено у 98 відсотках кримінальних проваджень такої категорії.

У статті визначені сучасні теоретичні, соціальні, законодавчі і прикладні проблемні питання щодо організації, умов проведення, тактики та фіксування слідчого експерименту і, зокрема шляхів удосконалення їх при досудовому розслідуванні вбивств, вчинених також і в стані сильного душевного хвилювання та пов'язаних з насильством в сім'ї. При дослідженні наявних проблемних питань проаналізовано наукові позиції окремих вчених та представників наукових шкіл у ході наукової дискусії з піднятих та невіршених актуальних проблемних питань. Автором напрацьо-

вано власні наукові позиції та запропоновано пропозиції і рекомендації з удосконалення певних теоретичних, прикладних, законотворчих та інших досліджених питань, зокрема щодо тактичних особливостей проведення такої слідчої (розшукової) дії, як слідчий експеримент при досудовому розслідуванні вбивств, пов'язаних з насильством у сім'ї.

Ключові слова: вбивство, слідча дія, слідчий експеримент, тактика, душевне хвилювання, дослідження, слідчий, учасник, експертиза, організація, сліди, докази, протокол.

Постановка проблеми

Як свідчать наукові дослідження, однією із найбільш поширених слідчих (розшукових) дій у досудовому розслідуванні є проведення слідчого експерименту, зокрема й при вчиненні вбивств, заподіяних у стані сильного душевного хвилювання та пов'язаних з насильством у сім'ї. За останні роки, при моніторингу міжнародних інституцій у нашій країні стало більше приділятися уваги запобіганню вчиненню вбивств та інших злочинів, пов'язаних з насильством у сім'ї, удосконаленню гендерних питань як на законодавчому, так і прикладному рівні, що вимагає свого окремого дослідження. Останнє пов'язано зі специфікою сімейних та інших взаємовідносин, які погіршуються не спонтанно, а протягом певного чи тривалого терміну, що інколи приводять до тяжких наслідків, зокрема й до вбивств. Вказане має місце, оскільки правоохоронні органи не завжди

своєчасно і ефективно реагують на повідомлення, заяви та звернення громадян щодо фактів вчинення насильства в сім'ях, які переходять у площину рецидиву. У той же час продовження довоготривалого реформування Національної поліції України поступово призводить до удосконалення структури служби превенції, якій підпорядковується служба дільничних інспекторів поліції та офіцерів громади, служба ювенальної поліції (щодо проведення профілактики серед неповнолітніх), введення посад дізнавачів з питань проведення досудового розслідування кримінальних проступків та інших новел. Вказані новели та чинне законодавство не завжди є доскональними, тому це спонукає до наукових пошуків з метою напрацювання оптимальних шляхів щодо удосконалення чинників, які б сприяли попередженню таких резонансних кримінальних правопорушень у нашому соціумі. Одним із напрямів залишаються питання удосконалення своєчасного реагування на кримінальні правопорушення та швидке, повне та неупереджене розслідування таких суспільно небезпечних дій на побутовому та іншому ґрунті, що є одним із завдань досудового розслідування відповідно до положень ст. 1 закону про кримінальну відповідальність України та ст. 2 чинного КПК України.

Стан дослідження

Тактика проведення слідчого експерименту привертала увагу таких учених, як : Т.М. Балицький, Р.С. Белкін, Є.О. Даніч, В.А. Журавель, Д.Д. Заяць, В.М. Ковбаса, В.О. Коновалова, В.В. Негребецький, В.А. Очеретяний, І.В. Пиріг, В.В. Плясковський Р.А. Степанюк, І.А. Строк, К.О. Чаплинський, О.К. Чернецький, В.Ю. Шепітько В.В. Юсупов та ін. Системна увага вчених до слідчого експерименту не виключає потреби в дослідженні сучасних проблемних питань щодо підготовки, проведення і фіксації такої слідчої дії при досудовому розслідуванні окремих видів злочинів, зокрема щодо вчинених вбивств, а також вчинених у стані сильного душевного хвилювання та пов'язаних із насильством у сім'ї.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є вдосконалення тактики проведення слідчого експерименту при досудовому розслідуванні фактів вбивств, зокрема вчинених і в стані сильного душевного хвилювання пов'язаних з насильством у сім'ї, а *основними завданнями* - визначення особливостей проведення слідчого експерименту по фактах вчинення вбивств, зокрема й тих, що заподіяні в стані сильного душевного хвилювання.

Наукова новизна дослідження

Удосконалено тактичні особливості щодо проведення слідчого експерименту по фактах вчинення вбивств, і зокрема, вчинених у стані сильного душевного хвилювання та пов'язаних з насильством у сім'ї. Отримало подальший науковий розвиток вивчення особливостей проведення слідчого експерименту в досудовому розслідуванні та у визначенні подальших напрямів наукових пошуків з піднятих питань як у криміналістиці так і в судовій експертології, зокрема в судовій психіатрії.

Викладення основного матеріалу

Питання особливостей проведення слідчого експерименту в науці не є новим, зокрема з питань вбивств, але правозастосовна практика свідчить про те, що у кримінальних провадженнях по вбивствах, проведення такої слідчої дії дає свої позитивні результати, але висуває і свої проблемні питання. Відповідно до ст. 240 КПК України слідчий експеримент може проводитися у двох формах: 1) відтворення дій, обстановки та обставин події; 2) проведення дослідів чи випробовування. Згідно з думкою відомого українського вченого В. Ю. Шепітька, слідчий експеримент – це слідча дія, яка полягає в проведенні спеціальних дослідів із метою перевірки зібраних доказів, отримання нових доказів, перевірки й оцінки слідчих версій про можливість існування тих чи інших фактів, які мають значення для розслідування кримінального провадження [1, с. 205]. Є. В. Пряхін вважає слідчий експеримент певною мірою схожим з науковим експериментом, суть якого полягає у виконанні досліджень, пов'язаних з перевіркою

або встановлення певного факту, явища, що пов'язані з подією злочину [2, с. 326]. Головною метою слідчого експерименту є встановлення, перевірка, уточнення й оцінка тих чи інших фактів, що мають значення для кримінального провадження; отримання нових доказів; встановлення й усунення суперечностей у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків і потерпілих. Тактика проведення слідчого експерименту має бути направлена на: а) максимально точне відтворення умов досліджуваної події; б) забезпечення такої організації дослідів, за якої унеможлиблювалося надання доказового значення випадковим обставинам, які б викривлювали справжню картину злочину; в) забезпечення повноти й об'єктивності результатів експерименту для того, щоб попередити спроби власти їх у наперед намічену схему [3, с. 125]. Так, професор Р.С. Белкін у свій час визначив слідчий експеримент як пізнавальну слідчу (розшукову) дію, сутність якої полягає у проведенні досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою слідчих версій про можливість або неможливість існування тих чи інших фактів, що мають значення для кримінального провадження [4, с. 5].

Слідчий експеримент – це окрема слідча дія, яка проводиться з метою перевірки можливості та способу вчинення (за певних умов) тих чи інших дій. Загалом експеримент (від лат. слова *experimentum* – іспит, дослідження) – це штучна систематична зміна умов явища, що перебуває під наглядом, та його зв'язків з іншими явищами. Слідчий експеримент потрібно відрізнити від експерименту як загальнонаукового методу дослідження, що використовується як пізнавальний прийом під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Зазначена слідча дія є сильним психологічним засобом впливу на його учасників, оскільки отримані результати нерідко наочно свідчать про можливість або неможливість існування певного явища чи події, спростувати які підозрюваному (обвинуваченому) буває доволі складно. Тому слідчий експеримент є необхідним, а часто-густо незамінним способом перевірки та отримання нових доказів [8, с. 44]. На думку Є. В. Пряхіна, слідчий експеримент – слід-

ча дія, яка проводиться шляхом відтворення дій, обстановки, обставин певної події, проведення необхідних дослідів чи випробувань з метою перевірки і уточнення відомостей, що мають значення для встановлення обставин кримінального провадження [2, с. 276]. Слідчий експеримент належить до похідних слідчих дій і проводиться, як правило, не на перших етапах досудового розслідування. Однак, на думку С. І. Новикова та Ш.Ш. Ярамиш'яна, несвоєчасне проведення цієї слідчої дії негативно позначається на якості досудового розслідування, особливо у тих випадках, коли перевіряються обставини, що пов'язані з видимістю, оглядовістю, обстановкою місцевості, яка швидко змінюється [5, с. 10].

У таких випадках слідчий експеримент слід проводити в системі першочергових слідчих дій. Отже, слідчий експеримент - це пізнавальна слідча дія, суть якої полягає у проведенні досліджень, пов'язаних зі встановленням, перевіркою або оцінкою слідчих версій про можливість або неможливість існування певних фактів, що мають значення для кримінальної справи (на сьогодні провадження) [4, с. 5].

На думку Г. А. Абдумаджидова, зміст перевірки показань на місці полягає в тому, що раніше допитана особа надає усну інформацію та демонструє конкретний мікрорайон, приміщення, предмети, що там знаходяться, обстановку чи обставини, пов'язані з даними ним раніше показаннями. Водночас особа здійснює дії, що підтверджують її показання, спостерігаючи за якими, слідчий отримує інформацію, як правило, більш змістовну, ніж інформацію, отриману на допиті [6, с. 22]. Перевірка показань на місці, як зазначає В. Г. Лукашевич, – це досудова слідча дія, яка полягає у зіставленні показань і порівнянні змісту сліду пам'яті суб'єкта кримінального процесу (свідка, потерпілого, підозрюваного) з реальною обстановкою на місці [7, с. 79]. До основних завдань слідчого експерименту належать: встановлення точного механізму і обставин вчинення злочину; перевірка висунутих слідчих версій; виявлення причин і умов, що сприяли або перешкождали вчиненню злочину; перевірка й уточнення фактичних даних, одержан-

них за результатами проведених окремих слідчих дій; отримання нових доказів; встановлення та усунення розбіжностей у показаннях підозрюваних, обвинувачених, свідків і потерпілих; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про подію злочину тощо. Результати вивчення кримінальних справ дозволяють дійти висновку, що в правоохоронній практиці проводяться такі види слідчих експериментів: встановлення можливості спостереження або сприймання якого-небудь факту чи явища; встановлення можливості існування якого-небудь факту чи явища; встановлення наявності або відсутності в конкретної особи певних професійних вмій і навичок; встановлення можливості вчинення тих чи інших дій за визначений час; встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів; встановлення меж поінформованості особи про факти, що цікавлять слідство [8, с. 44]. Проведення слідчого експерименту в умовах, максимально наближених до тих, у яких відбувалися подія, факт або явище. Усі експериментальні дії доцільно проводити за оптимальних умов у тих місцях, де відбувалася досліджувана подія. У цьому випадку слідчий повинен враховувати місце, час, період доби, погодні та кліматичні умови, освітлення, тривалість, темп і послідовність дій, обставини, які не підлягають відтворенню тощо. Насамперед це стосується випадків перевірки можливості спостереження або сприймання якого-небудь факту (явища), існування якого-небудь факту (явища), здійснення якої-небудь дії за певних умов або встановлення послідовності розвитку певної події та механізму злочину чи окремих його елементів. Слідчий має штучно створити обстановку, яка спонукатиме особу добровільно виконувати дії, що розкривають зміст відомої тільки їй інформації, зокрема, про підготовку, вчинення та приховання злочинів, наявність попередньої злочинної змови тощо [9, с. 394]. Якщо обстановка, де планується провести експериментальні дії, зазнала суттєвих змін, то вдаються до її реконструкції. При цьому реконструюється не вся обстановка, а окремі її елементи, які є важливими для дослідів.

Використовуючи під час проведення дослідницьких дій (випробувань) такі самі прилади, механізми, пристрої та матеріали, що і під час вчинення злочинів, слід пам'ятати, що недоцільно використовувати об'єкти, які є речовими доказами за кримінальним провадженням, через можливість їх знищення або пошкодження. За неможливості використання зазначених об'єктів у експерименті слідчий може застосувати предмети-аналоги або натурні макети. Такий прийом може певним чином вплинути на психологічні позиції злочинців і викликати в них переживання, аналогічні тим, які вони відчували під час вчинення злочинів, що сприятиме їх щирому зізнанню [8, с. 44]. На думку В. О. Коновалової та Ф. В. Хоменка, макетування створює емоційне налаштування і сприяє виникненню асоціативних зв'язків, які можна використати для з'ясування обставин, що мають значення у справі, а також робить результати більш переконливими [10, с. 10–16; 11, с. 30–34]. Категорично забороняється проводити експерименти з використанням об'єктів, небезпечних для життя та здоров'я громадян, пов'язаних із загрозою знищення (пошкодження) державного чи індивідуального майна громадян, порушенням громадського порядку або приниженням честі та гідності людини. 3. Неодноразове та поетапне (стадійне) проведення дослідів і повторення випробувальних дій у змінних умовах. Усі дослідницькі дії повинні проводитися неодноразово і в різних умовах з метою забезпечення достовірності та унеможливлення отримання випадкових результатів (наприклад, під час встановлення можливості сприймати об'єкти мають бути продемонстровані різні об'єкти, щоб можна було переконатися у стійкості їх розпізнавання суб'єктом експерименту). Отже, головною метою неодноразового повторення дослідницьких дій є отримання постійного та достовірного результату. Кількість повторень визначається слідчим залежно від характеру справи, тривалості кожного дослідження та ситуації, що склалася. Проводити дослідження необхідно поетапно, тобто всю досліджувану подію поділити на певні етапи і за кожним етапом проводити окреме дослідження. Результати проведен-

ня всіх досліджень слід об'єднувати, що дозволить слідчому отримати уявлення про всю подію в цілому. Поетапне проведення слідчого експерименту можливе за умови, якщо це не впливає на загальний темп його проведення. Обмежена кількість учасників слідчої дії та проведення необхідних експериментально-дослідницьких дій (випробувань), максимально схожих з тими, що мали місце насправді (за послідовністю, способом, характером, темпом тощо). Проведення анкетування та опитування працівників слідчих підрозділів дозволяє дійти висновку, що підозрювані залучалися до експериментальних дій у 89 % випадків. Також чіткіше відтворити ті чи інші обставини події може залучення свідків і потерпілих. Проведення слідчого експерименту з кожним підозрюваним окремо, тобто у тих випадках, коли виникає потреба проведення слідчого експерименту з кількома підозрюваними (наприклад, затримано кілька членів організованого злочинного угруповання), слідчий має провести дослідницькі дії з кожною особою окремо.

Не можна погодитися з думкою Н. І. Гуківської, яка допускає проведення слідчого експерименту за участю всіх обвинувачених одночасно з урахуванням конкретних обставин справи [12, с. 36;], адже проведення експериментальних дій за участю кількох злочинців одночасно тягне за собою можливість узгодження ними своїх позицій і дій. Крім того, пояснення одного учасника експерименту матимуть навідний характер стосовно інших. Зазначений тактичний прийом дозволяє запобігти попередній змові співучасників між собою та негативному впливу їх один на одного. Крім того, не рекомендується проводити досліди за безпосередньої участі слідчого або понятих. Згідно із загальними вимогами до проведення слідчих (розшукових) дій, відповідно до ч. 1 ст. 223 КПК України всі вони спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у кримінальному провадженні. Поняття доказів є ширшим, ніж поняття «відомості, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення». Звідси некоректне формулювання законодавцем мети слідчого ек-

сперименту як різновиду слідчої (розшукової) дії. Часто під час слідчого експерименту отримуються нові відомості про вчинені кримінальні правопорушення, а особливо під час проведення слідчого експерименту в кримінальних провадженнях про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання. Тому метою слідчого експерименту є також перевірка, уточнення або отримання нових доказів.

Під час розслідування умисного вбивства, зокрема й вчиненого в стані сильного душевного хвилювання та пов'язаного з насильством у сім'ї слідчий експеримент як слідча (розшукова) дія має проводитися з підозрюваним та за наявності свідків, зі всіма свідками, які стали очевидцями події такого кримінального правопорушення. Метою проведення слідчого експерименту з підозрюваним є перевірка можливості в певних умовах вчинити певні дії за певний проміжок часу та перевірка настання наслідку у вигляді настання смерті потерпілого, а також важливим у досліді є встановлення причин, що сприяли вчиненню злочину, та перевірка дій потерпілого, які стали наслідком протиправних дій підозрюваного у вигляді умисного вбивства. Слід зважувати на те, що під час проведення слідчого експерименту можуть бути встановлені нові факти такого кримінального правопорушення, які цікавлять слідство, а також встановлення місцезнаходження яких-небудь слідів злочину чи предметів, що можуть бути речовими доказами у провадженні. Що стосується перевірки показань як джерела фактичних даних за участю підозрюваного в умисному вбивстві, вчиненому в стані сильного душевного хвилювання та пов'язаного з насильством у сім'ї, то слід зазначити, що його значення під час розслідування такого роду кримінального провадження відіграє особливу роль, оскільки під час проведення слідчого експерименту за участю особи, яку підозрюють у вчиненні умисного вбивства в стані сильного душевного хвилювання, частими є випадки, коли вона під час допиту стверджує, що не може згадати обставин і деталі, які цікавлять слідство, оскільки специфічний стан, що вплинув на її свідомість під час вчинення злочину, міг «затямарити»

її свідомість. Тому основною перевагою перевірки показань на місці є те, що особа, покази якої перевіряються, потрапляє в обстановку, де раніше відбувалася подія злочину, і за зоровими асоціаціями вона може пригадати набагато більше фактів, ніж у кабінеті слідчого. Таким чином, можуть бути встановлені важливі обставини кримінального правопорушення, які до цього часу з'ясовані не були [13, с. 393].

Слідчий експеримент у досліджуваних кримінальних провадженнях має свою тактику проведення, яку за загальними вимогами криміналістичної тактики поділяють на три етапи: підготовчий, робочий та завершальний, та може бути проведений із підозрюваним та свідками. *Підготовчий етап.* Слід погодитися, що, перш ніж проводити такого роду слідчий експеримент, необхідна попередня підготовка, що складається з: а) прийняття рішення про провадження слідчого експерименту; б) визначення цілей, тобто які обставини можуть бути встановлені слідчим експериментом; в) визначення часу і місця проведення експерименту; г) забезпечення умов, максимально наближених до тієї обстановки, що перевіряється; г) добору учасників слідчого експерименту; д) підготовки об'єктів, необхідних для постановки дослідів; е) складання плану експерименту і забезпечення охорони місця його проведення [14, с. 305–306]. Отже, на підготовчому етапі слідчий повинен з'ясувати в особи, що підлягає проведенню слідчого експерименту, чи бажає вона взяти в ньому участь. Так, якщо особа відмовляється від участі в слідчому експерименті, слідчий відбирає в такої особи письмову заяву про її небажання. Якщо особа виявила бажання у його проведенні, то слідчий, перш ніж експериментувати з нею, повинен допитати її. Допит, проведений в умовах службового приміщення, буде мати первинний статус. Після того, як слідчий змодельовав обстановку на місці події, особу, з якою проводиться слідчий експеримент, слід допитати про обставини подій, які їй відомі. Власне такого роду допит особи вважатиметься основним, під час якого слідчий зможе встановити розбіжності в показаннях особи, даних до і на місці вчинення кримінального правопорушення,

що може бути суттєвим для встановлення всіх обставин, що мають значення для кримінального провадження. Також перед початком слідчої (розшукової) дії, у тому разі, якщо при виконанні огляду обстановку місця події було зафіксовано неповно, слідчому необхідно здійснити повторний або додатковий огляд, під час якого доцільно визначити можливі точки фото-, відеозйомки та перевірити, чи не зазнала обстановка місця події суттєвих змін. У будь-якому випадку слідчому рекомендується попередньо відвідати місце (місцевість), де буде відбуватися слідча дія [13, с. 394].

Наступним на підготовчому етапі є *встановлення кола учасників слідчого експерименту.* Так, для проведення слідчого експерименту із підозрюваним досліджуваного нами злочину та отримання бажаного результату слід запросити обмежене коло осіб з тим, що підозрюваний не «замкнувся» в собі та давав правдиві показання. З цією метою до його проведення, окрім підозрюваного та його захисника, необхідно запросити двох незацікавлених осіб – понятих, двох працівників оперативних підрозділів з метою дотримання умов безпеки слідчої (розшукової) дії, статиста (ів), спеціаліста-криміналіста, спеціаліста в галузі судової медицини, психолога. Саме участь останнього, на думку автора, є найголовнішою та корисною справою з метою досягнення мети проведення вказаної слідчої (розшукової) дії. Після цього необхідно встановити місце і час його проведення, а також приготувати макети, які можуть використовуватися, як знаряддя вчинення злочину. Не слід використовувати оригінали, а тільки точні копії знарядь вчинення вбивства. Законодавчо встановлено, що проведення слідчого експерименту допускається за умови, якщо при цьому не створюється небезпека для життя та здоров'я осіб, які беруть у ньому участь, чи оточення, не принижуються їхня чесність і гідність та не завдається шкода. Не можна використовувати в дослідних діях оригінали зброї (холодної чи вогнепальної), засобів господарського призначення (ножів, сокир, лопат), вибухових і отруйних речовин. У таких випадках використовуються моделі та манекени [13, с. 395]. Якщо обстановка, де планується

провести експериментальні дії, зазнала суттєвих змін, то вдаються до реконструкції. Реконструкції слід піддавати не всю обстановку, а окремі елементи, важливі для дослідів. Слідчий експеримент слід проводити на місці вчинення злочину, приблизно в цей самий час та з додержанням умов освітлення та звукових умов, у час, коли настала кримінальна подія. У випадку, коли необхідно перевірити показання кількох осіб на одному місці, такі перевірки здійснюються окремо з кожною особою. Перевірка показань за одночасною участю двох або більше раніше допитаних осіб є недопустимою.

Робочий етап. Слідчий експеримент у формі відтворення дій, обстановки та обставин події, як правило, починається у кабінеті слідчого, де в присутності особи, що підлягає слідчому експерименту, та учасників слідчого експерименту особу запитують про її бажання в участі в слідчому експерименті, зачитують її права та обов'язки та роз'яснюють важливість слідчої (розшукової) дії, а також зміст ст. 63 Конституції України. У подальшому особа у формі вільної розповіді дає показання з приводу кримінальних подій та вказує, куди необхідно направитися учасникам експерименту для відтворення нею дій, обстановки та обставин події, після чого всі учасники починають рух за описаним цією особою маршрутом [13, с. 395]. Необхідно, щоб особа, що бере участь в експерименті, йшла попереду всіх інших та самостійно вказувала шлях слідування учасникам процесуальної дії, звертаючи при цьому увагу на орієнтири та особливості місцевості, а також місця, пов'язані з обставинами події. Після прибуття на місце події особа вказує його загальні межі, коментує зміни в обстановці. Під час перевірки показань слідчий може ставити особі запитання стосовно окремих аспектів і деталей обстановки на місці, конкретних предметів і їх зв'язку з обставинами розслідуваного злочину. Усі пояснення та дії особи, показання якої перевіряються, заносяться до протоколу. Якщо допитаний вказує на нову ділянку місцевості або приміщення, де можуть бути ті чи інші сліди злочину, про які раніше він не повідомляв, необхідно припинити проведення слідчого експерименту, провести огляд місця події, а згодом поновити перевірку.

Також, якщо під час проведення експерименту особа бажатиме дати додаткові показання, слідча дія припиняється, та слідчим проводиться допит особи, після допиту слідчий експеримент відновлюється [13, с. 396]. З наведеного нами вище аналізу слідчо-судової практики в кримінальних провадженнях про умисне вбивство, зокрема вчинене в стані сильного душевного хвилювання, підозрюваний, у ході допиту у більшості випадках не пригадував своїх дій по вчиненню убивства. Так, підозрювані давали показання про «потемніння в очах», «затмарення пам'яті», «втрату свідомості» та інше. Тому погоджуємось із думкою Є. В. Пряхіна, що під час проведення слідчого експерименту із підозрюваним, який не пригадує своїх дій по вчиненню ним злочину, слідчому слід застосовувати тактичний прийом для отримання додаткової інформації, який ґрунтується на вченні психології про залежність спогадів від діяльності людини. Суть його полягає в тому, що особа на пропозицію слідчого відтворює на місці тільки те, що запам'ятала. У ході такого відтворення нерідко вдається настільки оживити пам'ять особи, що слідчий отримує дуже детальні відомості про, здавалося б, зовсім забуті факти. При цьому особа не тільки пригадує певні факти, але й коригує їх, відкидаючи все те, що не погоджується з реальною обстановкою, уточнює окремі відомості і дає обґрунтування тому, що повідомляла під час допиту [15, с. 96]. Присутність на місці спеціаліста-психолога у цьому випадку є обов'язковою. Також під час перевірки необхідно ретельно спостерігати за тим, щоб дії допитаної особи були самостійними, а підказування та навідні запитання з боку інших учасників слідчої дії – повністю виключені.

Важливим є завершальний етап проведення слідчого експерименту – етап фіксації його результатів. Під час проведення слідчого експерименту слідчий складає протокол слідчого експерименту, у який вносить усі проведені ним та іншими учасниками слідчої (розшукової) дії результати. У кінці протокол підписується всіма його учасниками, та зазначаються заяви та зауваження,

що поступили від його учасників. Варто виділити те, що досліджуваний нами слідчий експеримент повинен фіксуватися за допомогою відеокамери, оскільки результати її можуть бути корисними для експертів під час проведення судової психологічної або комплексної судової психолого-психіатричної експертизи, адже за допомогою відеоперегляду експерти зможуть проаналізувати психологічну поведінку підозрюваного, його рухи та жестикуляцію, які можуть вплинути на результати експертизи, зокрема, для встановлення наявності чи відсутності стану сильного душевного хвилювання [163, с. 396].

Висновки

Таким чином, під час розслідування кримінального провадження необхідно з'ясувати реальну можливість тієї або іншої події в умовах конкретної слідчої ситуації. У досліджених умовах це пов'язано в тому числі й з насильством в сім'ї та вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. Слідчий експеримент є найбільш трудомісткою і складною слідчою дією, оскільки в ньому бере участь велика кількість осіб.

У результаті дослідження та аналізуючи наукові позиції вчених, визначено, що слідчий експеримент – це слідча (розшукова) дія, яка провадиться шляхом відтворення дій, обстановки та обставин події і виконанням дослідів і випробувань, внаслідок чого можуть бути перевірені, уточнені та здобуті нові докази. У кримінальному провадженні про умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання та пов'язаного з насильством у сім'ї, слідчий експеримент проводиться у формі дослідів, а також відтворення дій, обстановки та обставин події, а також перевірки показань із підозрюваним і свідками злочину. Перш ніж проводити слідчий експеримент, слідчому слід ретельно підготуватися, а його результати слід фіксувати за допомогою науково-технічних засобів, зокрема здійснювати відеофіксацію. Видається нагальним пропозиція введення в підрозділи досудового розслідування посад помічників слідчого, на прикладі суддів, у яких є помічник судді та ще й з вищою освітою, окрім секретаря. Вказане спонукає

у зв'язку зі значним навантаженням на слідчого (у середньому біля 240 кримінальних проваджень) та багатопланову роботу по проведенню заходів із забезпечення кримінального провадження і необхідністю значної технічної та погоджувальної роботи. Втім підняті питання не є остаточними та підлягають окремому дослідженню або науковому вивченню.

Література

1. Шепітько В.Ю. Криміналістика : енцикл. слов. (укр.- рос. і рос.-укр.) За ред. В.Я. Тація. Харків. Право. 554 с.
2. Авраменко О.В., Благута Р.І., Гуцуляк Ю.В. та ін. За заг. ред. Благуті Р.І., Пряхіна Є.В.. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2013. 416 с.
3. Винберг А.И., Миньковский Г.М., Рахунов Р.Д. Косвенные доказательства в советском уголовном процессе. Київ. Юридична література. 1956. 219 с.
4. Белкин Р.С. Эксперимент в следственной, судебной и экспертной практике. Киев. 1964. 230 с.
5. Новиков С.И., Ярамышьян Ш.Ш. Следственный эксперимент при расследовании дорожно-транспортных происшествий : учеб. пособ. Киев. Киевская высшая школа МВД.
6. Абдумаджинов Г.А. Проблемы теории, законодательного регулирования и практики расследования преступлений : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Киев. 1983. 30 с.
7. Лукашевич В.Г., Салтевский М.В. Дидактические материалы к специализированному курсу криминалистики. Раздел «Научные основы криминалистической методики». Киев. Киевская высшая школа МВД. 2010. 34 с.
8. Чаплинська Ю.А. Слідчий експеримент (організаційний аспект) *Криміналістичний вісник*. 2013. № 1. (19). С. 43-48.
9. Салтевський М.В. Криміналістика. (в сучасному викладі) : підручник. Київ. Кондор. 2008. 588 с.
10. Коновалова В.Е. Психологическая характеристика следственного эксперимента. *Криминалистика и судебная экспертиза*. 1976. № 12. С. 10-16.

11. Хоменко Ф.В. Застосування науково-технічних засобів при відтворенні обстановки та обставин події. *Радянське право*. 1968. № 11. С. 30-34.

12. Гуковская Н.И. Следственный эксперимент (пособие для следователей). Киев. Государственное юридическое издательство. 1958. 95 с.

13. Кунтій А.І. Тактика слідчого експерименту під час розслідування умисного вбивства, вчиненого в стані сильного душевного хвилювання. *Порівняльно-аналітичне право*. 2019. №4. С. 393-397.

14. Криміналістика : підручник. За ред. П.Д. Біленчука. Київ. Атіка. 2001. 544 с.

15. Пряхін Є.В. Слідча тактика : навч. посіб. Львів. Львівський державний університет внутрішніх справ. 2011. 116 с.

Yukhno Oleksandr Olexandrovych, Professor of the Department of Criminalistics, Forensic Science and Premedical Training, Doctor of Law, Professor, Kharkiv National University of Internal Affairs

FEATURES OF CONDUCTING AN INVESTIGATIVE EXAMINATION IN THE PRE-TRIAL INVESTIGATION OF HOMICIDES INVOLVING DOMESTIC VIOLENCE

The article retrospectively and comparatively examines one of the most common investigative (search) actions carried out during pre-trial investigation of murders, in particular, those carried out on the facts of murders committed in a state of great emotional distress and related to domestic violence. The author

emphasizes that the relevance of the study and the problematic issues raised in the article is related to the trend of increase in this type of criminal offences in our country. In recent years and the spread of awareness-raising and other measures in society to address gender and other issues, and the positive reaction of society to the moral state improvement and relations in families, legal education and raising legal awareness of citizens. It is established that this investigative (search) action in the investigation of homicide in criminal proceedings is used most commonly in 98 per cent of criminal proceedings of this category.

The article identifies the current theoretical, social, legislative and applied problematic issues relating to organization, conditions, tactics and recording of the investigative experiment and, in particular, the ways to improve them in the pre-trial investigation of murders committed also in a state of extreme emotional distress and related to domestic violence. In studying the existing problematic issues, the author analyses the scientific positions of individual scholars and representatives of scientific schools in the course of scientific discussion on the issues raised and not resolved. The author has developed his own scientific positions and offered suggestions and recommendations for improving certain theoretical, applied, legislative and other issues under study, in particular, the tactical features of conducting such an investigative (search) action as an investigative experiment in the pre-trial investigation of murders involving domestic violence.

Keywords: *murder, investigative action, investigative experiment, tactics, emotional distress, research, investigator, participant, examination, organization, traces, evidence, protocol.*